

Τεύχος #105

ThePressProject

Μια προσβολή που θα έπρεπε να είναι παράσημο

Ηλίας Μπιστολάς

Για το Μετά το Μόναχο του Ντέιβιντ Πις

(μτφρ. Μαρίνα Τουλγαρίδου, εκδόσεις Τόπος)

Το 1958, το αεροπλάνο που γυρνούσε τους θρυλικούς «Μπέμπηδες του Μπάσμπι» (Basby babies) από το Βελιγράδι, ύστερα από τον ισόπαλο αγώνα τους με τον Ερυθρό Αστέρα, συντρίβεται κατά την απογείωσή του στο Ριμ του Μονάχου, προκαλώντας μία από τις μεγαλύτερες ποδοσφαιρικές καταστροφές του 20ου αιώνα. 23 από τους 43 επιβαίνοντες της αποστολής, χάνουν τη ζωή τους, ενώ ακόμα και αυτοί που επιβίωσαν κουβάλησαν τα τραύματά τους, ψυχικά και σωματικά για το υπόλοιπο της ζωής τους.

Ο Ντέιβιντ Πις παρακολουθεί την πορεία των επιβαινόντων, όσων επιβίωσαν τουλάχιστον, δίνοντας φωνή σε πλείστους όσους συμμετέχοντες στο ατύχημα και όχι μόνο, επιλέγοντας έναν αποσπασματικό χαρακτήρα, αφιερώνοντας λίγες κάθε φορά σελίδες στον κάθε χαρακτήρα. Επιπλέον δεν χάνει χρόνο και δεν σπαταλά σελίδες σε ένα προοίμιο στο οποίο καταγράφει εκτενώς μια ευτυχισμένη περίοδο πριν τη συντριβή, αντιθέτως, βουτά απευθείας στα συντρίμια και στις αγωνιώδεις προσπάθειες των επιζώντων να συνειδητοποιήσουν τι έχει συμβεί. Η επιλογή αυτή, είτε από πρόθεση είτε όχι, αντανακλά τη μια όψη της εποχής η οποία παρεισφρέει πλαγίως στο μυθιστόρημα. Αυτά τα συντρίμια δεν είναι τα συνηθισμένα θραύσματα μιας αεροπορικής τραγωδίας· βρισκόμαστε μια δεκαετία σχεδόν μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και η αγγλική αποστολή περιθάλπεται σε γερμανικό νοσοκομείο. Πίσω στην πατρίδα, ο απόηχος του Πολέμου αντηχεί ακόμα στους χαρακτήρες που αντιπαράχθηκαν στους ναζί και στις μνήμες από τις βόμβες που έπεσαν σε όλη την Αγγλία.

Ο Πις δεν δημιουργεί κάποια ψευδοσύγκρουση ανάμεσα στους Γερμανούς γιατρούς και τους Άγγλους νοσηλευόμενους. Αντιθέτως διακρίνεται ένα πνεύμα ομόνοιας και συνεργασίας, με το προσωπικό του νοσοκομείου να περιθάλπει τους τραυματίες με περισσή φροντίδα. Καθώς όμως η διήγηση «χοροπηδά» από πρόσωπο σε πρόσωπο, αναφύονται οι ιστορικές μνήμες του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, ειδικά στην περίπτωση του βοηθού προπονητή Τζίμυ Μέρφι, ο οποίος αποτελεί κατά κάποιο τρόπο τον βασικό αφηγηματικό πυλώνα του βιβλίου. Ωστόσο **η γραφή του Πις δεν διολισθαίνει ποτέ σε συγγραφικές ευκολίες· δεν προβάλλει την Ιστορία στο βίωμα αλλά το βίωμα στην Ιστορία, καταγράφοντας μια τροχιά επούλωσης και όχι το κακοφόρμισμα μιας ανοιχτής πληγής.** Δεκατρία χρόνια για την Ιστορία είναι μια ανάσα, για τους ανθρώπους όμως που πολέμησαν, έχασαν συντρόφους, βίωσαν στερήσεις και πείνα, είναι αρκετά αν όχι να συγχωρήσουν, τότε για να προχωρήσουν. Για αυτό και ο Πις επιλέγει να ξεκινήσει το μυθιστόρημά του με τις συνταρακτικές εικόνες του δυστυχήματος. Δεν τον ενδιαφέρει το πριν το ατύχημα, αλλά το μετά, και αυτό καταγράφει, με ένα εξαιρετικό και ρυθμικό ύφος, μακριά από το συνήθη και ξύλινη λογοτεχνικά γλώσσα της «αναβίωσης μιας εποχής» που πολλές φορές επιλέγεται για τα μυθιστορήματα που προσπαθούν να μαρτυρήσουν ένα πραγματικό γεγονός.

Η αγγλική παρακμή

Τα χρόνια που ακολούθησαν τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, εμπεδώθηκε στους Άγγλους ένα αίσθημα μιας διαρκούς και αναπόφευκτης παρακμής (declinism), καθώς η Βρετανική Αυτοκρατορία έχανε

τη θέση της παγκόσμιας υπερδύναμης από τις ΗΠΑ και τη Σοβιετική Ένωση. Ειδικά μετά την κρίση της διώρυγας του Σουέζ, οι Άγγλοι συνειδητοποίησαν πως η επιρροή τους στην παγκόσμια διπλωματία έχει πια μειωθεί δραματικά. Όχι πια υπερδύναμη, αλλά μόνο δύναμη, και σε τέτοιες περιόδους, διαρκείς επενδύσεις του θυμικού σε διαφορετικά πεδία πολιτισμικής υπεροχής είναι αναμενόμενες. Όπως και οι μεταφορές: Τα μωρά του Μπάσμπι, η ελπίδα των Άγγλων για μια πανίσχυρη ομάδα η οποία θα πρωταγωνιστούσε εγχώρια και διεθνώς, είναι νεκρά. Η επίδραση του δυστυχήματος στους Άγγλους παρουσιάζεται υπέροχα από τον Πιρ. Νεκροφόρες που δυσκολεύονται να διανύσουν τους δρόμους λόγω του κόσμου, παραγεμισμένες εκκλησίες, συνεχής ενημέρωση από το ραδιόφωνο. Μια χώρα σε πένθος και μια χώρα που συνειδητοποιεί πως έχει να πενήθει για περισσότερα πράγματα από τον βίαιο και αδιανόητο θάνατο 23 νέων εν πολλοίς ανθρώπων.

Παρ' όλα αυτά, στις σχεδόν εξακόσιες σελίδες του βιβλίου, οι χαρακτήρες και γενικό αίσθημα που αποπνέεται δεν είναι αυτό της θλίψης, αλλά της μελαγχολίας. Η μελαγχολία δεν συνιστά απλώς ένα συναίσθημα, αλλά κατά το παράδειγμα του Κίρκεγκωρ, μια αναστοχαστική ευκαιρία. Η μελαγχολία αποτελεί την βασική διάθεση του σύγχρονου υποκειμένου, ανέστιου ομοιογενούς νοήματος, οικόσιτου ενός νοητικού χάους. Ο εσώτερος εαυτός συνιστά το βασικό πεδίο μέριμνας του ατόμου και η λύπη που παράγεται από τη διαρκή αποξένωση και την αλλοτρίωση από τον κόσμο της «πραγματικότητας» οδηγεί σε μια μείωση του πεδίου νοηματοδότησης όλο και περισσότερο στα λίγα στρέμματα του εαυτού μας. Στο **Μετά το Μόναχο** αυτό γίνεται εμφανές από την πολυφωνία και το ηρωικό ταξίδι τόσων χαρακτήρων προς την ίαση· η αεροπορική δυστυχία, παρά την εθνική της διάσταση, δεν αντιμετωπίζεται μόνο ως ένα κοινό και δημόσιο τραύμα, αλλά επιπλέον και σαν το απόγειο μιας συνειδητοποίησης. Μια μεγάλη αυτοκρατορία ολοκλήρωσε τον κύκλο της και οι άνθρωποι της οφείλουν να συλλογιστούν πάνω σε μια νέα κατάσταση. Και παρά την συμπόνια, την κατανόηση και την αγάπη, και παρότι ο αγώνας είναι κοινός, πλέον η πάλη είναι ατομική. Δεν υπάρχει πια ένας πανίσχυρος μηχανισμός παραγωγής νοήματος, αλλά μια κατακερματισμένη και αποδυναμωμένη ηγεμονία. Δεν είναι καθόλου τυχαίος πως ο πρωτότυπος τίτλος του βιβλίου είναι το αμετάφραστο *Munichs*, ο απαξιωτικός τρόπος που αποκαλούσαν οι αντίπαλοι οπαδοί την ομάδα της Μάντσεστερ. Μια προσβολή που θα έπρεπε να είναι παράσημο, και όμως η σχάση των παλαιών βεβαιοτήτων και πεποιθήσεων επέφερε μια ορδή ανταγωνιστικών Εγώ που διεκδικούν με πόθο μια ταύτιση, και ας είναι αυτή η ταύτιση μια ομαδική αυτοεξευτελιστική κακοφωνία.

Το τέλος. Επίλογος

Παρά το βαρύ θέμα, στο *Μετά το Μόναχο* ποτέ δεν ρέπει προς την ακατάσχετη θλίψη. Μέσα από τη γλυκόπικρη μελαγχολία, αναδύεται μια ελπίδα. Η ομάδα της Μάντσεστερ Γιουνάιτεντ θα ξαναχτιστεί, θα ξαναπρωταγωνιστήσει, θα ξαναγαπηθεί. Αυτός είναι ο τρόπος για να διασωθεί στο κάτω κάτω της γραφής η άλλοτε Βρετανική Αυτοκρατορία. Χρειάζεται επανεστίαση και αναπροσδιορισμός των δυνατοτήτων. Μια από τις πιο αξιοπερίεργες λέξεις του ελληνικού λεξικού είναι το τέλος. Το πέρας αλλά και ο σκοπός. Το φινάλε αλλά και μια αρχή. Η αεροπορική τραγωδία των μωρών του Μπάσμπι συνιστά ένα τέλος. Ή αλλιώς ένα νέο τέλος για μια παρακμάζουσα αυτοκρατορία.